

بیہی صابی

ایکھی نہ

دار الفنون
الہیاتا کلاسیک لکچر
تہذیب و تمدن

تاریخی ، اجتماعی ، دینی ، فلسفی

کانون ثانی ۱۹۲۸

اسٹانبول — یکی مطبعہ

۱۹۲۸

«ایران تاریخ ادبیاتی» نامندہ کی اثر حقندہ

آثار مشکورہ سی ہر کون بر صورتہ مشہود اولان تور کیہ جمهوریتک صوک زماندرہ کی اجتماعاتندن برنی تثیت صدندہ «ایران ادبیاتی تاریخی» نامندہ بر مستشرقک موقع استفادہ قویذنی انکلیزجہ براترک ترجمہ سی ایلہ طبعہ تشبث ایدلدیکی مفتخرانہ بیان ایدہ جکز۔ بوکزیدہ تاریخ، مستشرقینک، یازدقلری شرقہ عائد آثارک علمی تدقیقات نقطہ نظرندن دکرلیسی صاییلر۔ درت بویوک جلدندن عبارت اولان بوتاریخ کتابک برنجی قسمی - دیکرلری دہ ترجمہ ایدلمک اوزرہ - انکلیز لسانندن ترجمہ چویرلمش وترجمہ سی شیمدیکی دولت مطبعہ سندہ دردست طبع بولونمشدر ایرانده ازمنہ مختلفہدہ ظهور ایدن اقوامک حیاة ادبیہ وسائرہ سنہ عائد مندرجاتی اعتباری ایلہ پک جامع اولان بومعتبر اثر تاریخ ادبیات ایران حقندہ مندرجاتی وسعتلی بر مجموعہ نفیسہدر۔ ایچندہ ایران زمین ایچون ہر تورلو معلومات موجوددر۔ بوکتابک برنجی جزئندہ ازمنہ قدیمہدن شاعر شہر فردوسیہ قدر بحث اولنمشدر۔ برده: مقدمہ سندہ ایران اقوامی، السنہ سی ادبیاتی نک منشأ لرینہ وتاریخ عمومیسنہ دائر ویرلمش اولان معلومات صدندہ دہ نیلیورک: «ایرانیلر حقندہ، یونانلیلرک، عربلرک ودیکر اجنیلرک قوللاندینی «فارس» لفظی موضوع لہندن واسع بر معنایی حاویدر۔ خطہ فارس خلقی کندیلرینہ (ایرانی)، مملکتلرینہدہ (ایران) دیرلر۔ (ایران)؛ (ثوان) (ایران) وزند آوستادہ (ئیریانا) دہ نیلن قطعہ، سانسقریت لسانندہ آریا نامندہ کی قومک توطن ایتدکلری مملکت اولدیغندن (فارس) تعبیرندن داها شمولی صاییلور۔ عجم اقوامی ایرانی اولدقلری کی مقدما (bactria)، (sogdiana)، وخوارزم مملکتلری ایران داخلندہ بولدیغندن کرک افغانلیلر کرک کردلر اقوام ایرانیہ نسلندن معدود اولابیلرلر۔

یونانلیلرک (پرسین) دیدکلری، بزمده (فارس) نامی ویردیکمز (پارتیا)، اسکی ایران ولایتلرندن بری ایمش؛ قبل المیلاد آلتنجی عصرده هخامنیان، بعد المیلار اوچنجی عصرده ساسانیان سلالہ لرینک مسقط رأسلری اولدینی ایچون (فارس) آدی بوتون ایران ممالکنہ واقوامنہ شامل بولونمشدر؛ ایرانده مرور ایام ایلہ: (پارتیا = یارسیا، مدیا،

فارس) مملکتلری اهلایسی (فارس) نامی آلتنده ملت موحدہ حالہ کملشر وبر اصل دن اولان لهجہ لر فارس لسانہ انقلاب ایتشدرد .

[مختصراً : (ایران تاریخ ادبیاتی) مقدمه سندن]

ازمنه قدیمده ایران : عراق عرب و افغانستان ایله بلوچستانی شامل اوله رق دجله ، سند ، جیحون نہر لری و بحر حزر ، بصرہ کور فزی و عمان دکزی آره لرنده بولان قطعہ واسعیہ ده نیر مش . شیمدیکي ایران : عراق عجم ، فارس ، کرمان ، خراسان ، مازندان ، کیلان ، آذربایجان مملکتلریخی حاوی بر قطعہ دن عبارتدر . بعض مدوناته نظراً ایران تاریخنک منبعی ایکی در :

برنجی ایرانلیرک کندی روایتلرینه مستند . ایکنجی یونانیلیرک بیاناتنه عائددر . ایران حقنده کی قدیم روایات تاریخیه (زردشت) ک کتابندن التقاط ایدلشدرد : بو کتابده (کیومرذ) حضرت آدم اولارق ذکر اولمش . کیومرث دن ظهور اسلامه قدر ایرانده حکم سورن سلاله لری درده آیریورلر .

(۱) پیشدادیان

(۲) کیانیان

(۳) اشکانیان

(۴) ساسانیان

فردوسی ، شهنامه سنده پیشدادیان حقنده یازدینی ابیات ایله نوع بی بشرک مبداء ظهورینی ، صورت کذارش حیاتی ده تصویر ایدر .

روایات تاریخیه کوره : اسکندرک ظهوری و فتوحاتی اوزرینه (کیانیان) سلاله سی نهایت بولش اولویور اسکندرک وفاتیلده قبل المیلاد ایکی بوچوق عصر دن بعد المیلاد تقریباً درت عصر صکره یه قدر حکومت سورن (اشکانیان) سلاله سی ظهور ایدیور . متعاقباً اسلامک فتوحاتنه دکن حکومت ایدن ساسانیان سلاله سی چقیور .

تاریخنلیرک بویاناتنه نظراً : ایران وقوعات تاریخیه سی دورت دوره یه آیریلیور . ایرانلیر (آریا) قومندن متشعبدرلر . بوقومک ایکی اسکی قسمندن برنجی هندلیر تشکیل ایدیورمش .

ایران اسمی عجم مؤرخلرجه (فریدون) ک اوغلی (ایرج) نامندن آلتشدرد . عرب مؤرخلرجه ده حضرت نوح احفادندن (ایرن) اسمندن مأخوذ عد اولونویور .

(هخامنیان) [*] دورنده کی فارسی لسانی : تاریخ ادبیات ایرانیه : «بو کونکی فارسی لسانی، (خسرو) ک ودارانک متکلم اولدقلری ویدستون (بهستون) تعبیر اولنان طاغده مشاهد اولان قیالقلره (نقش رستم) ده نیلن قیالرك واصطخر دیوارلر وستونلری اوستنده منقوش و محکوک محرراتک یازلدینی لساندن مشتق اولدیغی، قبل المیلاد آلتنجی عصردن ینه قبل المیلاد کریده کی دردنجی عصرده اسکندر کیرک دارایی

[*] آدنیان : هخامنشیان سلاله سنک انقراضندن صکره اسکندرک ایرانی فتحی و آثار قدیمه ایرانیه نك خرابیسی و ساسانیان سلاله سنک نهایت بوله سی و عربلرك ایرانی استیلاسی کبی بعض ادماره مضبوطات تاریخیه کوستریبور که ایران خطه سنک احتوا ایتدیکی محللر قدیم ممالک متجدنه دنش. تاریخک موثوق به معلومات ویره مدیکی (آجامی) دوره سنده ایران آلت اوست اولش و تکرار کسب معموریت ایتسی ایچون (شائیان) و نام دیگرله (مه آباویان) سلاله سندن صکره ظهور ایدوب ایرانیلرك قدما سنجه «اولین پیغمبر عجم» عجمک برنجی پیغمبری عدا اولنان (مه آباد) ی متعاقباً پیغمبرلک مقامی احراز ایتدیکی اعتقاد اولولنان حکماء قدیمه ایراندن (جی افرام) و (جی آلااد) (جی : پاک، پاکیزه، خوب : کوزل، ای معنارینه کلیر) و (شای مهبول) نام لرنده بعض اشخاص طرفندن تشبث اولنوب عدم موفقیتله نتیجه این محاربات اوزرینه ایران احوالی (کیوهرت) ک ظهوری ایله یکی بر دوره یه کیر مشدر. ایران نامه نامنده کی منظوم اثرده بو وقوعات شوبله تصویر اولونور :

دهدمان زان حقیقه تها کواهی	«کتابی نیست کافی، تا کماهی
بود دیرین ترین مهرزی بدوران	ولی این قدری باشد که ایران
از آنرو راه برما کشته باریک	چو هست آن دور پیشین عصر تاریک
دکر در کوهها از نقشه چند	زاوراق کهن از نامه زند
که پیش از دوره (آجامی) ایران	چنانک معلوم میگردد : بدوران
اسیر قدرت وزیر و بر بود	دچار هرج و مرج و شور و شر بود
که ایران از چهره بوده ست و بران	کنون معلوم نبود علت آن
با بادی ایران کار کردند	کرومی چند کیوودار کردند
که زانان بر تروپر زور تریود	دوخیل از آن همه مشهور نربود
که نام دیگرش (آبادیان) است	نخستینشان هانا (شائیان) است
وز آنان (شای مهبول) نکوزاد	کز آنان نبر (جی افوام) و (جی آلااد)
ولی از پیش کاری هم نبر دند	اگرچه کوشش بسیار کردند

سپس بخت کیوهرزی مدد کرد
که کیتی را - تهی از دیو و دکر د

— ایران نامه —

ینه ایران نامه ده مندرج :

«نخستین تاج ورکاندر زمین بود
سرشاهان کیوهرت مهبین بود»

مضمحل ابتدیی تاریخه قدر ایرانده حکومت ایدن هخامنشیان سلاله سنه عائد مذکور کتابه لرله آبدات سائر یکریمی درت عصر اولکی فارسی لساننک ماهیتی ایضاح ایدنه جک درجه ده مفصل اولدیغنی بیان ابتدیی کی دوره اولی ایله ازمئه جدیده آبده لری بیننده ایکی بویوک فاصله بولوندیغنی و بونلرک ایکی بویوک استیلادن نشأت ابتدیکی کوستریبور که بونلر ایرانک روایت اولنان اسکی سطوتی قیرمشدر .

بیتی مفادیمجه (کیومرث ، کیومرث ، کیومرث) پشدادیان سلاله سنک برنجی تاجداری در . کیومرث اسکی ایرانلرجه پیغمبر طاندیغنی ایچون بو سلاله یه پشدادیان توسیم اولتمشدر . نته کیم مورخده شویتلرله یونی تصریح ایدر :

« زهر نومی که از نوع بشر بود

نژاد پشدادی بیشتر بود

نخستین تر بدنداز ازهر تژادی

از اورو نامشان شد پشدادی »

ایران نامه ده کی صراحته باقیلیرسه پشدادیانه ایرانلرک کلشائیان ده دیدکری آکلاشیلیر چونکه (کیومرث) حقنده

« سخندان کان کهر را باخرد سفت ،

مهر آن را دوده کلشائیان گفت .

چنین گویند مردان دل آگاه ،

که نام آور (کیومرث) است (کلشاه) .»

دیور .

(پشدادیان) ه (جشیدیان) ده دنیلیر . زیرا : (جشید) لفظ مهر کی که (جم ، جشاسب ، جشیدون) صورتنده ده اوقونور ؛ (جشه لی ، کوده لی ، لجوخ ، ستیزه کار ، تندخو ، درشت) معنالرینه کان (جم) ایله نوروضیا معناتنه اولان (شید) دن ترکیب اتمشدر . (جم) ، ایران قدیم شاهلرینک اسملریله (جناب ، حضرت) مقامنده قوللانیلیر ایش . اسکی ایرانلرک اعتقادیمجه (جشید) (کیم یزدان) طانیلیرمش . (پشدادیان) ه (جشیدیان) ده دیرلرمش . تاریخ بیانات سالفه یی ده زیرده کی منظومه لرله کوستریبور :

که شدکار جهان بر کام آنان
هان معنی^۱ (اعلیحضرت) است این
که دادندی یشاهان جهانان
بردانا یودروشن چو خورشید
آبایزدان سخن او گفته وبس
در آندم نام این چمر (یمه) خواند
بود فرمانده اموات کیتی
ولیکن (شید) در معنی بزرگ است

« دگر جشیدیان بدنام آنان
زالقاب شکوه و شوکت است این
بود جشید از القاب ایران
مهرک باشد این نام از جم و شید
جم است آن کونخستینتر زهر کس
سخندان در آوستا چون سخن راند
(یمه) اندر زیان سانسکر تی
بآیین عجم ، جم آن سترک است

بو استیلاردن برنجیسی اسکندرلکی ایله باشلار پاریتالیرک ساسانیلر طرفدن محو ایدلمسلیله نهایت بولور .

ایکنجیسی ایسه عرب ا-تیلای اوزرینه ساسانیلک اضمحلالی یعنی اسلامک اوزمانکی فتوحاتی ایله بده ایدر . بو استیلا ایسه ایران لسانی ایله افکارنده قوتلی بر تاثیر یامیشدر . تاریخک تثبیت ایتدیکی وقوعاته کوره : عرب فتوحاتی ساسانیلرک صوکنجیسی (یزد کرد) ک وفاتی ایله درجه کالی بولش ، چینکزک حقیدی هولاکونک ادارهسی آلتنده کی مغول اردوسی طرفدن بغدادک یغما ایدلمسلیله خلیفه المستعصم ک قتلنه قدر دوان ایتمشدر . فقط هولاکو یغماسندن اول اداره عربلردن ایران طرائف ملوکنه کچشدی . اوزمانکی خلفانک نفوذی ظاهری برطاقم مراسمدن عبارت اولدینی ایچون اونلرک رهقه اسارتندن قورتولان ایران ولایاتی اهالیسی لسانجه ینه انکشاف سابق بولمه باشلامشدر . ایران طوائف ملوکنک اکدمیلیسی طاهریلر و بعدالمیلاد ۸۶۷ ده صفاریلر و اونلردن صوکره سامانیلر و ب م اونجی عصرده آل بویه واک صوکره غزنویلر و سلجوقیلردر .

« تاریخ ادبیات ایرانیه » نک برنجی جلدنده (فارسی لساننک تکاملی دوره لری) حقنده شومطالع لریورودلمشدر : فارسلیلرک خط میخی ایله یازلش فرمانلر و بیاننامه لرکی اثرلری پک چوق ایسه ده طرز تحریر و بیان جهتیله اره لرده مشابته واردر . یعنی مختلف دوره عائد آثار کوزدن کچیرلنجه هپ براسلوبده اولدینی اکلایشیلور .

بو اثرلرده مستعمل لغتلر ۴۰۰ قدر مختلف کله دن زیاده دکلدرد . فارسی قدیم یالکز او کتابة لرده کی لسانه ده نیلیر . ساسانیان دورینه عائد مزینات و مسکوکاتدن باشقه تورات حجمه یاقین بویوکلکده اثرلرده بولونور . بونلر منحصراً دین زردشتییه دائر رسائلدن عبارتدر . هزوارش یاخود زدارش ده نیلن حرفلره یازلش عباره لرک عربجه عناصردن

مابعد :

اسکی ایرانیلر شجیع ، عاقل ، مدبرشاهلره (جمشید : عقلی شاه) دیرلرمش . شیمدیکیلرده کندی اجدادی کی عجم شاهلرینه « خسروجهاه » لقبی ویریسورلر :

« بهرشاهی که بدزادودل آگاه
یکفتدش جمشید است این شاه ؛
کنون هم بخردان این راه بوبند ،
یشاهان (خسروجم چاه کوبند) .

(ایران نامه) انتهی .

تجرد ایدن قسمی یکی لسانک اسکی شکلدن باشقه اولمادیغنی کوسترر . اسکی لسان دخی پهلویدر . بو حالده پهلوی تعبیری لساندن زیاده خط پهلوی دیمک اولور . فقط پهلوی تعبیری خطه عائد اولقله برابر ساسانیانک لسان رسمیسندن بحث ایدیلیرکن پهلوی لسانی ده نیاملی پهلوی خطی ده نیلمه ملی در .

عربلرک ایرانه استیلا سندن برعصر صکره یه قدر کلن خلیفه لرله شیمدی (مازندان) ک برنده بولنان طبرستانده کی سپاهبد = (سردار) لر پهلوی لسانی سکه لرده قوللانمغه و ایران مجوسیلری پهلوی لسانی ادبیاتنه یکی اثرلر علاوه سنه دوام ایتشلر سده بو حال میلادک طقوزنجی عصرنده منتشر بر اثرله ختام بولشدر . داها طوغرو سوبله مک لازم کلیرسه لسان پهلوی نک استعمالدن سقوطی بیک سنه یه یاقیندر .

مورخلردن (وهست) پهلوی ادبیاتی بروجهر زیر تقسیم ایدیور : زند آوستا متلرینک ترجمه لری ۱۴۱۰۰۰ کله ؛ دینی موضوعلر ۴۴۶۰۰۰ کله ؛ غیر دینی موضوعلر ۴۱۰۰۰ کله جمعا ۶۲۸۰۰۰ کله در .

(وهست) ه کوره (وینکرت) (تندش) (ارده وراف نامک) اسمنده کی اثرلر میلادک طقوزنجی عصرنده تألیف ایدیلشدر .

لسان فارسی نک مستعمل اولدینی دوره لرک اوچنجیسی اولان دوره اسلامیه ، لسانک دوره جدیده سنک مبدای دره . فارسی جدیددن مقصد : عرب استیلا سندن و دین اسلامک ، ایران اکثریت اهالیسی طرفندن قبولندن صوکره احیا ایدیلن لسان دره . صوکره زمانلرده مستعمل پهلوی ایله فارسی جدیدک اینلک شکلی آراسنده کی فرق ایسه لسان جدیده دخی عمومیتله قوللانیلان عنصر عربیدن صرف نظرله انحق خط فرقندن عبارتدر .

زند آوستانک پهلوی ترجمه لرنده اسملری کچن مفسرلردن هیچ برینک آلتنجی عصرندن صوکره اثر تألیف ابتدکارینه احتمال ویریه مز .

حق خلیفه المأمون زماننده بر مجوس راهب ایله (أبالش) اسمنده برمرتد آره سندم جریان ایدن مناقشه یی حکایه ایله بن (کجستک أبالش) نامنده کی اثرک طقوزنجی عصرندن مقدم یازلمش اولامایه جنی طبعیدر .

پهلوی خطنک دین مجوسی ایله ارتباطی عربی حرفلرک دین اسلام ایله ارتباطندن داها قوتلی ایدی . بر ایرانلی دین اسلامی قبول ایدنجه اوکر نهمسی مشکل ومشوش اولدقندن ماعدا ملحدجه فکرلرله مشبوع بریازی یی برداها اله آلاماق اوزره براقیردی . پهلوی خط

واسطه مخبره اولدینی زمانلر محوس مغبد = (موبد) لرله دستبر destaber لر و دیبرلر استثناییدیلنجه ایرانیلر آردسند پهلویجه اوقویوب یازمق بیلنلر پک آز اولمق احتمالدن بعید دکلدر .

شکل اصلیرنده اله کچن اوج پهلوی حکایه تاریخیه یاخود ماصالدن بری : (کارنامک اردشیر بابک) آدلی کتابدر .

پهلوی یازیسی عربی حرفلره قیاس قبول اتمه به جک درجه ده مشوش در .
بونکله برابر ایرانده ساسانیان دورندن بری تکلم ایدیلن لسان بالنسبه او قدر آز دکیشمشدر که الیوم تحصیل کورن برابرائلی فرضاً ۲۴ عصر اولکی زمانده بولمیش اولسه ایدی او وقت قونوشولان لسانی قسماً اکلایه بیلیردی . اوزمان قونوشولان لسانه ایله فارسی قدیم آردسند کی فرق داها زیاده در . شوبله که : ملوک ساسانیان بری ده کذا کندندن التی عصر اوله ارجاع ایدلمش اولسه یدی بوتون معلومات ودرایتنه رغماً هخامنیان سرایلرنده تکلم ایدیلن لساندن بلیکه برگه بیلله اکلایه مازدی . فارسی ادبیات جدیدسی تاریخی قطعیتله تعین ایده من .

احتمال واردر که عرب استیلا سندن پک آز زمان صوکره یعنی همان همان میلاد سکزنجی عصرنده ایرانیلر لسانلرینی عربی حروفات ایله یازمغه باشلا دیلر . ینه محتملدر که بو وادیده کی ایلك تشبیلر آنجق مخطرله لرله مذکره لره وداها صوکره عقائد اسلامیه دایر رساله لره منحصر قالمشدی . قدماء محررین غربک آناری آردسند تصادف ایدیلن بعض فارسی جمله لرله قیصه حکایه لردن استدلال ایدلر کیکنه کوره ساسانیان دولتنک صوکره و دورۀ اسلامیه نک ایلك ایامنده مستعمل اولان لسان ، فارسی ادبیات جدیده سنک عینی ایش . کتاب تشکیل ایده جک درجه ده بویوک اولان آتاردن آکلاشیلدیغنه نظراً بوبابده موجود الک اسکى نمونه لر شونلر در :

ملوک سامانیه دن برنجی منصور ایچون وزیرى بلع می طرفندن بعدالمیلاد اونجی عصرده ترجمه ایدیلن تاریخ طبری ، بته ملک مذکور نامنه (ابو منصور موفق بن علی هراتی) نک تألیف ایتدیکی *matéria médica* نامنده ال یازمه سی بر کتابدر . برده عینی زمانه عائد اولدینی مستبان اولان اسکى برتفسیر شریفک ایکنجی جلدیدر .

ایران شعرونثری نک صورت وقوعی و انکشافی حقنده (ایران تاریخ ادبیاتی) نک بیاناننک خلاصه سی : [« تراجم احوال » حقنده دواتشاه تذکره سنده کوسترلیدیکی وجه ایله ایلك فارسی بیتی بهرام کور ایله معشوقه سی دلارام تعاظمی ایتشلر مش .

میلادك اون ایکنجی عصرنده مورخ ابوطاهر خاتونی ده خسرو پرویزك معشوقه سی (شیرین) نك قصر شیرین نامنده کی سراینك دیوارنده محكوك بریت فارسی واریدی که آل بویه دن عضدالدوله زمانه کلتجه به قدر او قونورایدی . مورخ لردن بعضیلری ده نیسا بوردی طوقوزنجی عصرده امیر عبدالله بن طاهره و قتیلہ انوشروانه انخاف ایدلمش اولان وامق ایله عذراء حکایه سنی حاوی برکتاب هدیه ایدلمشدر .

میلادك اون اوچنجی عصرنده محمد عوفی طرفندن یازیلان (لباب الالباب) ده ایلك فارسی شعری سویله یین طوقوزنجی عصر ابتدالرنده شاعر عباس مروزی اولدینی مندرچدر . حتی صاحب تذکره اوشعردن برقاج بیت ده درج ایتمشدر . فقط مؤلف لردن بعضیلری بو سوزی حقیقت اولارق تلقی ایتمه مکده حقلی درلر . الحاصل : فارسی ادبیات جدیدی سی ، بالخاصه فارسی شعرلر ، اوننجی عصرک نصف اولنده خراسانده ملوک سامانیان ایکنجی نصر زماننده یعنی بیک سنه یه یاقین بر زماندن بری انکشاف ایتمشدر . بزه قالیرسه فارسی شعرك باشلانغیجی حقنده کی روایات ، حقیقی تلقی ایدیله من . چونکه بوادغالر (هابیل) ك (قابیل) طرفندن قتل اولنمسی اوزرینه ایلك یازلدینی بیان اولونان

تغیرت البلاد ومن علیها فوجه الارض مغبر قییح

مرثیه سندن فضله اعتماده شایان دکلدرد .

ساسانیان دورنده بیله فارسی شعر سویلندیکنه دلالت ایدن وقدماء محررینك شایان اعتماد اولانلرینك اثرلرنده ده ذکر ایدیلن فقره لرده دفته شایسته در . ملوک ساسانیانده خسرو پرویزك سراینده غایت مقبول و پهلوی لساننده (پهلپت) عربجه (فهلپد) فارسیجه (باربد) ده نیلن و بوسازی چالان برساننده وارمش . بوکا دائر قصلر ، پهلوی ، حروفانك قوللانیلدینی و سازنده نك یاشادینی عصرده یازلدیغنه قوتلی دلیل تشکیل ایدر . باربدك تغنی ایتدکلری ایله سامانیان دوری شعرا سندن میلادك اوننجی عصرنده بر حیات بولنان رودکی نك تغنی ایتدیکی اشعار آره سنده ده مشابته اولدینی آکلا شیلور . [

[اون ایکنجی عصرده یتشمش اولان دوت شاعر حقنده ایران

تاریخ ادبیاتنك ایکنجی جلدینك التنجی بابدن مقتبسات]

«اون ایکنجی عصر هجری او اخرنده کی درت کزیده شاعر دن برنجیسی اولان انوری سنجردن اوتوز قرق سنه صوکره یه قدر یاشامش و او حکمدارک زماننده احراز شهرت ایتمشدر . شروانشاهک شاعری خاقانی کنجه (شیمدیکی خیره) ده طوغمشدر . کذا نظامی ده خاقانیدن تقریباً اوتوز بش سنه صوکره ینه کنجه ده دنیا یه کلشدر . ظهیرالدین فاریابی ده باغ جوارنده فاریابده تولد ایتمشدر . اون ایکنجی عصرک صوکلرنده نیشابورده طوغانشاهک ، مازندرانده حسام الدوله نک ، اذربایجانده اتا بکلرک سرایلرینه دوام ایدرمش . نهایت اون اوچنجی عصر اوائلنده تبریزده وفات ایتمشدر . انوری ایرانده یتیشن بویوک اوچ شاعر صیره سنده تعداد ایدیلیر . قطعاً آتیه بونی معلندر :

« در شعر سه تن پیمبرانند

هرچند که « لانی بعدی »

اوصاف و قصیده و غزل را

فردوسی و انوی و « سعدی »

انوری نک قصیده لرینک اکثری مدحیه دن عبارتدر . انوری نک شهرتی و موقع ادبی ، مدحیه بی حاوی اولمایان برقاچ قصیده سنندن در . غزل و رباعی کی نظمک باشقه شکلرنده انوری تمایز ایدمه مش ایه ده اکثر مقطعاتنده قوتلی بر شخصیتدر . انوری نک کذارش حیاته دائر معلومات پک آز اولقله برابر آثار منظومه سی دقتله مطالعه اولونورسه شیمدی یه قدر ترجمه حالنه دائر نظر دفته آلتامش برطاقیم و نائق الدله ایدینه بیلیر از جمله لباب الالبابده ، بو شاعرک ترجمه حالی حقنده شایان استفاده هیچ بر شی سوبله مزده هندسه و منطق علملرنده مهارتی اولدیغنی بیان ایدره . حالبوکه بونلر دیگر منبعلردن ده اکلاشلور حق انوری بیلدیکی بوفنره موسیقی ، مابعد الطبیعه حکمت طبیعی و منجمک علملرنی ده علاوه ایدره . بوندن فضله ده - معاصر لرندن هر هانکی سینه معلوم اولان نظری و عملی هر علمده - متبحر اولدیغنی روایت ایدر .

دولتشاه تذکره سنه کوره انوری اُبوردده دشت خاورانده (مهنه) جوارنده برکویده دوغمشدر . بو سیددن ابتدا خاوری تخصص ایدرمش ، صوکره بونی انوری یه تحویل ایتمشدر . (طوس) ک منصوریه مدرسه سنده فقر و ضرورت ایچنده تحصیله باشلامشدر . انشاء تحصیلده برکون مدرسه قاپیسندن دیدیه ایله کچن بر آدمک شاعر اولدیغنی کندیسینه

طانیدلمسی اوزربنه (علم مرتبه سی، شعر رتبه سندن دهاها یوکسک ایکن بن فصل اولویورده سفالت ایچنده بولونویورم او ایسه بویه دبده وحشمت ایچنده در . بو کوندن اعتباراً مراتبک اک آشاغیسی اولان شعرله اشتغال ایده جکم) دییه یمین ایده رک او کیجه تنظیم شعره باشلادی . وسلطان سنجره عرض اولونمق ایچون :

« کر دل ودست بحر وکان باشد

دل ودست خدا یکان باشد »

مطلعی قصیده سنی تنظیم ایتدی . علی الصباح ده سنجرک رسم قبولنده قصیده بی انشاد ایدوب کندیسنه جائزه بی یوقسه بر مأموریت می ایسته دیکی صورولنجه شو منظوم جوابی ویردی :

« جز آستان توأم در جهان پناهی نیست

سر مرا بجز این در، حواله کاهی نیست »

بونک اوزربنه سنجر ، کندیسنه عائدات تخصیص ایتدیره رک برابر مروه کوتوردی .
ینه دولتشاهک بیاننه نظراً خاوران دیاری، انوریدن باشقه اوچ داهی یتشدرمشدر :
(۱) ابو علی احمد شادان که : برمدت طوغرول بکه وزیرلک ایتمشدر . (۲) ائمه فقهدن استاد اسعد مهنوی که غزالی نک معاصر در . (۳) متصوف ابوسعید ابوالخیر .

سنجرک زمان سلطنتنده یدی سیاره بردن میزان برجه تصادف ایتمشدی . انوری بواقتراناتک پک شدتلی بورالر علامت اولدیغی بعض بلدان وقری ومبانی نک خراب اولاجغنی مقام کهاننده بیان ایتدیکی ایچون خلق اوقدرتلاشه دوشدی که مقرب فلاکتدن تحفظ ایتک اوزره تحت الارض مغاره لر قازدیلر وروایت ایدیان بلایه وآفته منتظر اولدیلر ایسه ده او مشوم آنک وقوعی خبر ویریلن دقیقه نک حلولنده روز کارک بیله آسمه مسی حتی برمومک سونمه مسی، قائل او فلاکتک زمان کچنجه ظهور ایده چی اذعاسنده بولوندیغی حالده دخی اوسنه نک نهایته قدر هوالرک تبدل ایتدیکنک کورولسی انوری نک خلافتی اثبات ایتمشدر . بوخلاف حقیقت کشفی بیان ایتک وشاعره تعریض اولق اوزره فرید کاتب استهزاء شو قطعه بی یازمشدر .

« کفت انوری که از جهت بادهای سخت

ویران شود عمارت وکه نیز بر سری

درسال حکم او نوزیده است هیچ باد
ای مرسل الریاح تودانی وانوری

لباب الالباب ایله تاریخ کزیده ده انوری نك تاریخ وفاتی ذکر ایدلماشدر القزونی نك
عربجه یازدیغی انارالبلاذ نامنده کی اثرده دخی یالکز اشعار انوری حقنده «صودن داهه
رقیق وابوالعتاهیه اشعار نك عربجه ده حائر اولدینی مرتبه سلاستی حائر در» دینور .
انوری نك انتخاب اولنان مشهور قصائدندن برنجیسی :

« باز این چه جوانی و جمالست چهارا »
مصراعیله باشلایندر . ایکنجیسی :

« اکر محوّل حال جهانیان نه قضاست
چرا محجاری احوال، برخلاف رضاست »

مطالعیه اولاندر .

یوفاریده کی :
« کر دل ودست بحر وکان باشد
دل ودست خدا یکان باشد »

مطالعی قصیده انوری نك اشعارندن اک کوزلی و اوچنجیسیدر .
دردنجی قصیده نك مطلعی ده :

« بسمرقند اکر بکذری ای باد سحر
نامه اهل خراسان ببر سلطان بر » در .

التنجی قصیده : « ای مسلمانان ! فغان از جور چرخ چنبری » در .

ایرانده سرای شاعرلرینک محصول قلملری عمومیت اوزره حقیقی شعردن زیاده منظوم
صنایع بدیعه دن عبارتدی . سرای شاعری علناً پاره ایستر و پاره ایچون شعر یازاردی .
کرکانلی شیخ المعمری حامیسنه دیرکه : « رودکی نك ملوک سالفه دن آلدیغی عطایانک بیکده
برینی بکاویرمش اولسه ک بیک قات دها کوزل مدحیه یازارم . » اسکی شاعرلرک وظیفه سی
مسرت وفلاکت دملرنده فرصتی قاجیرماق مثلاً رمضان اینده هلالی رؤیت ایدن دیدم
ملوکانه نی تبریک ایتک ، حرون برآدن سقوط و قوعنده یاخود تاوولا اویوننده فنا زار
دوشد بکندن ، یاخود حربده مغلوبیت ظهورنده تسلیه ایتک حتی دیشی آغرییان بردوسته
تعزیت شعری یازمق ، ایدی .

شایان دقت بر کیفیت ده هر معروف شاعر ك نظم ابتدیی شعری انشاد وظیفه سنی تودیع ابتدیی بر راویسی بولونمیسیدر. مثلاً شعرادن ابوالفرج رونی: «راویم، سزك مجمع كزده ده مروایله نیشابورده کی فتوحاتی انشادایتدی» دیمشدر. مسعود سعد سلمان دخی راویسی خواجه (ابوالفتح) ه شعرنده خطا آراماماسنی و کوزلاکنی اخلال ایده جك نقیصه لری مؤثر و حیرتفرزا سسیله ازاله ایتمه سنی امر ایددر.

بوطمطراقلی شعرلرك اکثری اودرجه مغلقدركه آکلاشیلمالری ایچون مفصل شرحلری بولونمالیدر. یوقسه «معنی الشعر فی بطن الشاعر» سوزی وارد اولور. سلجوقی دوره سی اوائلنه قدر ایران اشعارنده اوچ دوره انکشاف کوستریله بیلیر: (۱) سامانیلر دوره سنده ایران حس ملیسنك ابتباهنه مصادف و فردوسی ایله اوچ رفعت واصل اولان داستانلر. (۲) ناصر خسرو ایله عمر خیامی عصیان ایتدیرن خسیس مدحیه لر. (۳) سقوط خیاله و انکسارامله اوغرایان و صافلرك شعرلری. انوری نك ترجمه حاله اساس اولابیله جك معلومات پك آذر تذر که صاحب لری نك افاداته باقیلنجه: تحصیل علم ابتدیی انشاده زماننده تداول ایدن علومه واقف اولدیغی شعرلرنده کی متنوع معلوماتدن آکلاشیلور.

بعضاً آثار شعریه سنك بوتون دنیایی دولاشدیغنی واسلوبنك امثاله فائق اولدیغنی و بوخصوصده اتفاق عمومی بولندیغنی سویله دیکی کی بعضاً ده کسکین برزکایه، جوال بر فکره صاحب ایسه ده مدحه لاحق برمدوح بولونمادیغنی مقام افتخارده ذکر ایدر از جمله منظومه آتیه بوکا دلیدر:

«خاطری چوق آتشم هست وزبانی همچو آب

فکرت تیزو ذکای رام و طبعی خلل

ای دریغانیست ممدوحی سزاوار مدح

ای دریغانیست معشوقی سزاوار غزل».

بر شعرنده علمك مزیتندن، ده گردن بحث ایدرده دیر که:

«انوری! شعرو حرص چیست دانی؟

این یکی طفل و آن دگر دایه.

تاج داری خروس و اراز علم،

چه کنی همچو ما کیان خایه».

بعض تذکره لرده انوری نك شعر ایچون علمی ترك ایتدیکی روایتلری ده واردر که بونلری ده آشایکی منظومه تأییدایدر :

« چو آب ردی بیفزایدم بمدح و غزل
چرا با آتش فکرت همی بکا هم روح
بیاد (بوک) و (مکر) بیست سال بردادم
مراخدای ندادست زندگانی نوح ؟
عنان طبع ازین پس کشیده خواهم داشت
اگر کشاده نبینم در قبول و فتوح
و کر عطا ندهندم ، بر آرم از پس مدح
بگیر هجو دمار از کس زن ممدوح »

انوری ، طبعاً عالم و طولایسیله شاعر اولمقله ایکسی آره سنده مذبذب قالمشدر .
بناءً علیه نه عالم کیمسه نك فقیر لکنه قائلدر نه سرای حیاتنک دوام ایده بیله جکنه مطمئن در .
طرز حیاتی آجی صورته استحقار ایدر .

انوری ، بر شاعر الی یاشندن صوکره شعر سویله مه مک لازم کلدیکنه دائر کندی قولنک
تماماً خلافت اولار قرق سنه دن زیاده فن شعریله اشتغال ایتشدر . چونکه یوقاریده تثبیت
ایدیلن کهانتنده کی موفقیتسز لکندن صکره ده ینه شعر سویله مک دوام ایتشدر . بعد بعد بلخ
اهالیسنک غضبه اوغرایوب ملوک و اکابرک توجهلرندن دور اولدقن صوکره سه و دیکی
منزویانه حیات علمه رجوع ایتشدر که بعض منظومه لری بو حاله شهادت ایدر .

ازان جمله « یارب بده مرا بدل نعمتی که بود
حز سندی حقیقت و پا کیزه توشه ،
امنی و صحتی و پسندیده طاعتی
نانی و خرفه و نشستن بکوشه »

قطعه سی بو حالی مؤیددر . ایران شعرا سی حقنده معلومات و یرن تذاکرک مشهور لرندن
حبیب السیرده مسطور اولان حکایاتنددر که سلطان سنجرک سراینده کی باش شاعر معزی
سنجره شعرلرینی تقدیم ایتمک ایچون مراجعت ایدن شعرا دن حضور ملکه قبول ایدلکه لایق
کور و له یلری رد ایتمکه مکف ایکن هنر و لیاقتلرینی قیصقاندینی کیمسه لر حقنده بر حیل

ترتیب ایتشدر شویله که حضور سلطانه چیمق ایسته ن هر شاعر معزی به مراجعت ایده رک یابدینی منظومه بی انشاد ایدنجه صوکنه قدر دیکهد کدن صوکره دیر ایدی که : بومنظومه بی بن انشاد ایتش ایدم ایسترسه کز آلت طرفنی قریحه مدن او قویویره م او قودقن صکرده او غلم ده بومنظومه بی بیلیر خدمتجیمده دیر واونلرده تکرار ایتدیرر و بدبخت شاعری برمتحل کی کمال جسارتله قوغاردی ، بوحیله نک صورت وقوعنه کلنجه : معزی نک حافظه سی او قدر قوتلی ایدی که بر شعری براوقویشده ، اوغلی ایکی او قویشده خدمتجیسی ایسه اوج دفعه او قویشده از برله لرلر ایتش . بر شاعر شعرینی او قویحه معزی هان از برله یوب ایسترسه ک بن ده او قورم دیر و او قویویره رمش . بوجهته سر ایده موقع صاحبی املق ایسته ن ارباب ادب ، معزی نک قوللاندینی بوحیله به چوق زمان واقف اوله مدیلر فقط انوری ، بوحیله به قارشی برتدیر دوشوندی و بر کون لا ابالی مشربلر قیافته کیره رک بعض هنرلی شعرلری معزی به قارشی او قودی و عجیب قیافتلی بر مجذوب ظن ایتدیکی انوریدن تهله که مأمول ایتوب ایرته سی کونی کندیسنی سلطانه تقدیم ایتمکی وعدایتدی . حضوره چیقنجه ده سالف الیان « کردل و دست بحر و کان باشد » مطالعی جدی منظومه سی معزی نک تصور ایتدیکی هنرلی منظومه لریرینه او قومغه باشلادی و معزی به دونه رک دیدی که : (ا کر بومنظومه بی اولجه ایشندیکر سه آلت طرفنی هان او قویکزیوقسه بونک محصول قریحه م اولدینی قبول ایتلیسکزا) بوسوز اوزرینه معزی شاعرک موقفیتنه ، تفوقنه شاهد و ملزم اولمشدر . انوری حقنده هفت اقلیم ایله مجمل فصیح ده ویریلن معلوماته کوره : غورملو کندن علاء الدین طرفندن سراینه دعوت ایدیلان انوری معاصری شاعرلردن خالد بن ربیع دن بر اخطار نامه آلیر ، ملک ، انوری به مغیر اولدینغندن حقنده یازدینی هجو به دن طولای انتقام املق ایسته یوردی و فخر الدین خالد بن ربیع ایشک ایچ یوزنی بیلدیکندن دوستی اولان انوری به بر مکتوب یازوب باش طرفنه آتیده کی عربجه بیتلری درج ایده رک کوندرر :

هی الدنيا تقول بمل فيها	حذار حذار من بطشی وفتی
فلا یغرر کم طول ایتسامی	فقولی مضحک والفعل مبکی
هی الدنيا اشبهها بشهد	یسیم و حیفه ملئت بمسک

انوری ، برتهله که ایما ایدن بونکته بی در حال آکلایوب دعوتی ردایدن بونک اوزرینه امیر علاء الدین انوری نک مهمانداری اولان ملک طوتی به شاعرک بیک قویون مقابلنده تسلیمی تکلیف ایدر . فقط انوری کندیسنی خصمنه تسلیم ایتمه سی ایچون حامیسنی اقناع ایتش

و غورملکنه مطالعی « کلبه کندان بروزویشب جای آرام و خورد و خواب منست »
اولان منظومه ایله عذر دیله مشدر . بواحوال ، شاعرک آخر عمرنده سراپله دوامدن
فراغتنی کوستر .

روایات عمومیه دن اولدینی اوزره : انوری ، یوقاریده حکایه اولنان کمانتنک موفقیتسز-
لکندن صکره بلخه هجرت ایتیش ایسه ده سوءطالع کندیشنی تعقیب ایتمشدر . اواننده بلخ
اهالیسی حقنده (خرنامه) ادلی برهجویه انتشار ایتدی که سوزنی نامنده برشاعرک تشویقیله
فتوحی مخلصلی یرینه یازدیرلمش و بلخ شهری اهاالیسی فسق و فجور ایله مفظور ، شهردخی
عقللی بر آدمی باریندیرماز دیه توصیف ایدلمش ایدی . حقیقت بوندن عبارت اولدینی حالده
بلخیلر بونی حقارته حمل ایتدکلرندن شاعرک باشنه برقادین اورتوسی اورتوب شهرک هرطرفی
دولاشدیرمغه باشلادیلر . بونی ده کافی کورمیه رک آزالدی دهاا غیرمعامله به قالدیشه جقلردی .
فقط سید ابوطالب ، قاضی حمیدالدین ، مفتی صفی الدین عمر ، محتسب تاج الدین احمد ،
مدرس نظام الدین احمد کی بعض نفوذلی دوستلری غضب و نفرین اهایلی تسکین ایده بیلوب
بو مقصدلرندن وازکچیردیلر . حتی شاعر دوستلرینک بوتوسطلرینه شکرانه اوله رق تنظیم
ایتدیکی یوزیتلی برقصیده ده سرگذشته بیان بأسف ایدر . مذکور قصیده نك مطلعندن
برقاج بیت شونلردر :

« ای مسلمانان ! فغان ازجور چرخ چنبری
وز نفاق تیر و قصده ماه و کبد مشتری !
کار آب نافع اندر مشرب من آتش است ،
شان خاك ساکن اندر سکنه من صرصری ؛
آسمان در کشتی عمرم کند دایم دوکار :
گاه شادی باد بانی ، گاه انده لشکری »

انوری منظوماتندن اک مشهوری « بسمرقندا کر بکذری ای بادصبا نامه اهل
خراسان بیر سلطان بر » مطلعیسیدر « بو قصیده نفیسه ده حسیات طبیعی و علویدر . خیالات
شاعرانه نك قسم اعظمی جالب دقت و طوغرودر . افاده ظریف ، زنده و فصیحدر . بو
قصیده نك تاریخی فائده سی ده درکاردر . چونکه : غوز نامنده وحشی بر قبيله طرفندن
التنجی عصر هجری اواسطنده ایرانک اک معمور قسملرندن برنده ایقاع ایدلمش اولان

مؤسف تخریباتی کوزله تصویر ابدہر . مرعاری (باخ) ہ تابع ختلان جوارندہ یایلیان مذکور قبیلہ، سلطان سنجرک مطبخنہ سنوی ۲۴۰۰۰ قویون ویرکی ویرلر مش . سنجرک خوانسالارینک خشوتی وطمعکارلنی قانلی منازعلرہ سبب ویردیکندن باخ والیسی قوماج ، سنجرہ برنامہ ایلہ غوزلرک متزاید قوتندن وکستاخلغندن شکایت وقریباً اونلری انقباد آلنہ آلہ جغنی و ویرکیلرینی تزید ایتکی وعد ایلہ دی . فقط والی قوماج وعدینی ایفا ایدہمدیکی کبی غوزلرہ مغلوب اولدی و اراضیلرندن طرد ایدلدی ، اوغلی علاءالدین دہ مصادمہدہ مقتول دوشدی . سنجرک معیتندہ بولنان رجال وبالذات سنجر غوزلرہ حرب ایچون اتفاق ایتدیلر . بو قراردن غوز قبیلہسی پک زیادہ قورقوب وقوعاتک صورت جریانندن طولایی ترضیہ ویردیلر وتضمینات اولارق یوزبیک دینار و بیک کولہ ویرہرک عفو طاب ایتدیلر . لکن سلطان سنجر معیتک توصیه سی ایلہ بو تکلیفاری رد ایتدیکی کبی دشمن اردو کاهنہ تقرب ایدنجه راجای اولارق کندیسینی استقبال ایلہ عفو دیلہین غوز قبیلہ سنک قادین وچو جو قلیرینی قوغدی . بوندن دلکیر و مایوس اولان غوزلر تکرار باشلادقلری حربدہ سنجر اردوسنی مغلوب و کندیسینی اسیر ایدہرک پای تخی اولان مروه کتیردیلر و شهری اوچ کون یغما ایتدیلر . صوکرده فراری عسکرلرک و دیگر اشرانک التحاقدن اوچ مثله بالغ اولدقلری حالده نیشابورہ دوغرو ایلہریلہ یوب کال وحشتلہ نیشابورده بویوک جامع دہ نیلن معبدہ اولیلہ برقتل عام یابدیلرکہ مقتوللر ، یاندقلری قاندن کوریلہ مزلردی . ایکی بیک کشی استیعاب ایدہریلہ جک درجہدہ بویوک اولان مطرز جامعنی دہ یاقدیدلر حتی جامع یانارکن بیلہ تخریبانہ دوام ایتدیلر . بو ظلمہ ، قربان اولان برقاج بیک کشی ایچندہ شیخ محمد عکاف و محمد یحیی کبی مبارک ذوات دہ بولونیوردی . غوزلرک صواتنہ قهرمانانہ مقاومت ایدن هرات شهری مستثنا اولق اوزرہ بوتون خراساندہ یاقداق ییقمادق برخانمان بر اقادیلر . سنجر ایکی سنہ اللارندہ اسیر قالمشدر . سنجرک اثناء اسارتندہ قلمہ آلدینی اکلایشیلان یتیمس اوچ بیتلی (خراسان کوزیاشرلی) منظومہ سنک ایلاک بش بیتی بروجه آتی در :

ہ بسمرقند اکر بگذری ای باد صبا

نامہ اهل خراسان بیر سلطان یر

نامہ مطلع اورنج تن و آفت بنان

نامہ مقطع اودرد دل وسوز جکر

نامه بر رقص آه عزیزان پیدا
 نامه در شکنش خون شهیدان مضمهر
 نقش تحریرش از سینه مظلومان خشک
 سطر عنوانش از دیده محزونان تر
 ریش کردد کذر صوت از وگاه سماع
 خون شود مردمک دیده ازو وقت نظر»

انوری، شعرلرنده بعض ادباء عرب وعجمك اثارندن ده ملهم اولمشدر. از جمله شو
 اسامی ذکر اولونه بیلیر: الاخطل، جریر، اعشی، حسان (بن ثابت) البحتری،
 ابوالفراس، بدیع الهمدانی، حریری، عنصری، فردوسی، فرخی، ابوالفرج، امیرمعزی،
 سنائی، ادیب صابر، رشیدی، حمیدالدین، رشید وطواط شجاعی، کمال الدین اسماعیل.
 بوندن آکلاشیلورکه انوری نك قلاسیك شاعرلرله ده کندی معاصرلری ایله ده عین
 درجه ده الفقی وارمش. «
 «انتهی»

«خاقانی» کله جك نسخه یه درج ایدیه جکدر.

